

él. Eközben azonban ha öt hosszú cikluson, száztizenkilenc versen át hatott ránk és vallott nekünk ez a bizonyos hang, akkor azért mégis okoz bennünk egy kis hiányérzetet az idegen nyelvű ciklus mint zárás, ahol, bármennyire ismerjük is az angol nyelvet, megszűnik a közvetlen kapcsolat, a magától értetődő nyelvi közeg, át kell váltanunk az agyunkat, az olvasási módunkat. A megszokott és megszeretett lírai én magyar szavainak hiányánál azonban többet megint csak nem róhatunk fel a kötet ezen részének. Attól a vádtól ugyanis, hogy csupán a közös (idegen) nyelv ciklusrendező elve által összetartott függelékként kezeljük, teljességgel megmentik azok a versek, amelyekben nem feltétlenül a nem kevésbé izgalmas kérdéskör, az angolul alkotó magyar író amerikai tapasztalatai jelennek meg, hanem a hasonló szemlélettel, látásmóddal és érzékenységgel megragadott apró mozzanatok, mint a kötet korábbi szövegeiben. Többek között ilyen az utolsó, *The ultimate reason* című vers is, amely nemcsak a lehető legmegfelelőbb kötetzáró költemény, de tökéletesen beleillene valamelyik korábbi ciklusba, így a kötet keretességét és az önazonosság nyugodt deklarációját is megvalósítja:

What's more consoling about the passage of time
than the oblique, celestial afternoon sunshine
that turns the barren winter slopes honey-yellow
against the advancing dark shadows of the pine forest on the ridge!

Ahogy ebből a szövegből, a kötetegészből is az életszeretet árad, Oravec patoszmentesen mutatja be nekünk aranykorát – ezt a szót is csak az aranyló napfény látomása miatt merem használni, amely a kötetre gondolva jut eszembe. A kötet csodálatra méltó ereje, hogy a távozásról és a múlttól gondolkodó, a jelent megfigyelő lírai én úgy képes eszköztelen, tényközlő versekben megszólalni, hogy azok nem válnak érzékettelenné, a fájdalom, a félelem megmarad, a hatás megszületik, s közben mégis alig vesszük észre, hogy az élet legrémisztőbb vonásáról, az elmúlásról szóló szövegekben mélyedünk el.

Vasadi Péter
Csönd születik

Napkút Kiadó
Budapest, 2016

Hlavacska András

HIT, VALLÁS, VALLOMÁS

Költői, keresztény, humanista és – nem utolsósorban – zenei hitvallás: általánosságban így jellemezhető Vasadi Péter legújabb, *Csönd születik* című kötete. A cím, az első mottó („Mindaz, ami értékes bennem [...], máshonnan jön [...]. Nem adomány, hanem kölcsön, amit szünet nélkül meg kell újítanom [...], és ha a kölcsönöket kisajátítom [...], értéküket vesztik”) és a nyitóvers azt sugallják, hogy az említett témák közül az elsőnek kitéüntetett szerepe van. A kérdés, amely az egész kötetten végigvonul, hogy ez valóban így van-e, vagy a hitvallások együtteséből születik meg a kötet ontológiai vallomása.

A kötetben apránként feltárulkozó ars poetica fényében a nyitóvers két szempontból is meghatározó. Egyrészt, mert felütésével magyarítja a címet: „Ha csönd, akkor / vers közelít” (*Zaklatás* [7]) – rámutatva, hogy a csönd szoros kapcsolatban áll a vers születésével. Másrészt – az idézett mottóra rímelve – kijelöli ennek az ars poeticának az egyik tételét, amikor maga a megszemélyesített vers azt sugallja a lírai ének: „kövess, és / ne kutass utánam, / én megtalállak” (7). A *Csönd születik*ben tehát nem a költő teremti a verset, nem belőle ered, hanem nála talál otthonra, ő az, aki közvetíti. A költő itt mint médium van jelen. Ezt a gondolatot a kötet más darabjaiban is felleljük. A *Számvetés* például már az első soraival nyíltan a költői hivatásra irányítja a figyelmet: „A költő az, ki boldogan / képes nem tudni, mit s hogyan, / csakhogy elhívta valaki, / mindig, most is kint vallani” (25). Láthatjuk, a költő nem cselekvőként,

hanem megszólítottként jelenik itt meg. Ezt a harmadik strófa is megerősíti: „a tét / nem az, hogy tetszik-e / a gyér hangú háttérzene, / hanem hogy volt s van, ki szólított”. Az utolsó versszak pedig teljesen egyértelművé teszi ezt a viszonyt: „Hát jön és jön, nem marad el, / kiált, oson, árad, lehel, / kellesz neki, te némaság, / ő meg neked – vers a hazád.” De hasonló gondolat fogalmazódik meg a *Váltóláz* végén is: „Boldog rabszolga / vagyok, / s (meg)váltó lázban / élek / verssoraimmal. / Bent lüktet a világ. / Jeleket ad. Nyitva az / ajtó. Nyitva a zár” (14). A vers eszenciája a költőtől függetlenül is létezik, de a versnek mégis szüksége van a költőre, hogy megszülethessen. A *Tanításban* például egy mondatcsemete ezekkel az egyszerű szavakkal fordul a lírai énhez: „Írj meg, hogy éljek” (16). A *Gőgben* ezt olvashatjuk: „Pedig itt forog / körültem, mégis. / Kellünk hozzá, hogy éljen” (30). Az előbb említett kontextusban a versnek van szüksége a költőre, hogy éljen – az utolsó idézett mondat többes számú alanya azonban elbizonytalanítja ezt az olvasatot. A vers egyes szám első személyben indul („Bizonyos, hogy / mindenkinek írok”), miért vált át hirtelen többes számba? Mi készteti a költőt, hogy ebben a formában beszéljen magáról? Vagy talán itt már nem is költő szól? Lehetséges, hogy ezen a ponton megfordul a viszony, és a vers, a verssorok ragadják magukhoz a szót? A *Csönd születik* meghagyja a játékkeret az efféle olvasatoknak. Ez elsősorban annak köszönhető, hogy a kötet nem teremt egy olyan egységes lírai ént, akivel minden alkotás megszólalóját azonosítanunk kellene. Ez nem azt jelenti, hogy nincsenek a kötet egészén végigvonuló témák, hogy az alkotások mögött ne fedezhetnénk fel egy határozottan egységes gondolatiságot – mindezek nagyon is jellemzőek Vasadi munkájára. De a *Csönd születik* nem kifejezetten vallomásos költészet, a versek többségében a megszólaló nem állítja előtérbe a saját életét, ritkán mesél magáról, és ha még így tesz is, akkor sem ismétli önmagát, nem tér újra és újra vissza életének ugyanahhoz az állomásához. Így aztán a versek mindenkor befogadójára marad a döntés, hogy a művek mögött egy egységes lírai ént vagy több megszólalót feltételezzünk.

Visszakanyarodva a költő és a vers viszonyához, a már említett *Váltóláz* című vers első sorairól semmiképpen sem szabad megfélekednünk: „Ha valaki kérdezné, / miért éltem s élek, / válaszom ez volna: / verssorokért” (12). A lírai én önmeghatározásában fontos szerepet játszik a költészet: verssorokért él, vers a hazája – de ez fordítva is igaz, a verssorok benne lelnek hazára, és általa élnek.

Bármilyen szerves is a kapcsolat azonban a lírai én és a versek között, a *Csönd születik* a költői hivatást mégsem mint önfeledt, boldog tevékenységet ábrázolja. Sőt a kötet során a költészet, az írás többször is teherként, kínként jelenik meg. Például a már említett *Számvetés* minden strófája végén így korholja magát a költő: „vers elől bujdosó / haramia vagy” (25). (Ez a vers – ahogy a cím alatti felső is jelzi – Nagy Lászlónak állít emléket: a refrén utalás a költő 1973-as *Versben bujdosó* című kötetére. Érdemes megjegyezni, hogy nem ez az egyetlen vers a kötetben, amely megidézi Nagy Lászlót, sőt ő az egyetlen költő, akinek nemcsak költészetét, de alakját is megidézi a *Csönd születik* – a *Nagy László litániájára* című verssel). De a kötet záró versében, *A kísértés végében* is „csábító” a gondolat, hogy feladja magát, hogy „tegye azt a lantot félre” (100). A legvilágosabban azonban *A Kert-kápolna orgonája a szél* című alkotás vall az írással járó nehézségekről: „írnod a / mélyet kell – magasan. / Nem a fényt, a sötétséget. / [...] Nem a békeséget, a harcot. / Nem a nyugalmat, hanem érte / a küzdelmet. A megfosztottságot, / nem a pompát. / [...] Nem a sikert, elhordva / a bukást. Nem a győzelmet, / a mindig végsőnek tetsző / vereséget. [...] / Az életet, nem / a halált” (10).

Ha nem a *Csönd születik*ben olvasnánk ezeket a sorokat, az utolsó párosnál alighanem felkapnánk a fejünket. Akár fordítva is állhatna: „a halált, nem az életet”. Ha csoportba rendezzük mindazt, amelyre az írás szempontjából igent mond és amelyet elutasít a vers, talán nem is az a meglepő, hogy az élet mellé negatív töltetű szavak kerülnek (sötétség, megfosztottság, soványak remegése, bukás stb.), hanem hogy mennyi pozitív töltetű kerül a halál oldalára. Ezek egy része az elfogadó, szelíd halál gondolatát körvonalazza (békesség, nyugalom), mások a halál elkerülhetlenségét sejtetik (fölényes erő, hars hahotázó), de akadnak jócskán, melyek transzcendentális mélységekre nyitnak (tökély, győzelem, dicsőség stb.). Ahol az életről, a keserűről azért kell írni, mert a halál úgyis győzelmes és dicsőséges lesz, ott joggal feltételezhetünk (ilyen vagy olyan, de) hívő megszólalót. Ez a hit végig jelen van Vasadi kötetében, még akkor is, amikor pont a hiánya fogalmazódik meg. Az *Átirat* József Attila *Tiszta szívvel* című költeményét formálja át: bizonyos sorokat megtart, másokat átvariál. Az első három sor igencsak beszédes: „Nincsen apám, se anyám, / se babám, se nyoszolyám. / Úr és haza? Kevéske” (86). József Attilánál „se istenem, se hazám” szerepel: ehhez a semmihez képest a „kevéske” Úr és haza is rengeteget jelent – a megszólaló ebből nem enged.

A *Csönd születik* hittételét csak tovább erősíti a kötet biblikus, helyenként már-már szertartásos jellege, mely a kötet során több rétegben képződik meg. Ezek közül elsőként a szókinccset kell megemlítenünk: Bartusz-Dobosi László a 2011-ben megjelent *Opál beszéd* című Vasadi-kötet kapcsán jegyezte meg, hogy „húzó» szavai kivétel nélkül a teológiai fogalmak köréből kerülnek ki”¹ – nincs ez másképp a *Csönd születik* esetében sem. Hogy csak néhányat említsek: bárány, Mózes, Ígért Földje, sokasodjék, kápolna, próféták. De a költő fent tárgyalt médiumszerepe is említendő itt, hiszen az író, a művész mint Isten szavának közvetítője tökéletesen illeszkedik a biblikus hagyományba. A kötet szertartásosságát leginkább az imádság-, a bűnbánat-, a hálaadás- és a könyörgésszerű versek alakítják ki. Néhány vers esetében már a cím is beszédes (*Gyónás, Bűnbánat, Nagy László litániájára* stb.), de jellemzőbb, hogy egy-egy alkotás záró sora kölcsönöz szertartásos jelleget a költeménynek: a *Kert-kápolna orgonája a szél* című versben az „Ámen. Ámen. Ámen”; a Viktor E. Franklnak ajánlott *A remény szentjében* a „Viktor, könyörögi érettünk” (59); az *Angyaldal(lam)*-ban a „Tedd úgy, hogy el ne vesszek” (62).

És bizonyos fókig a *Csönd születik* „zeneisége” is a szertartásos jelleget emeli ki. Zeneiség alatt nem a költemények ritmikusságára vagy dallamosságára kell gondolnunk, sokkal inkább a megidézett zeneszerzőkre és zeneművekre. Vasadi kötete ebben a vonatkozásban széles skálán mozog, jól megfér itt egymás mellett Beethoven és a Uriah Heep, Schubert és Vangelis, Bartók és Krzysztof Penderecki. (Némi malíciával megjegyezhetnénk, hogy talán túlzás ez a sok zeneiség egy olyan kötetben, mely a *Csönd születik* címet viseli, de ha figyelembe vesszük, hogy a megidézett zeneművek egy része – például Beethoven *Hetedik szimfóniája* vagy Penderecki hirosimai elégiája – milyen mértékben építenek az elhalkulásra, elhallgatásra, és az ennek nyomában feltörő zenére, akkor megérthetjük, miért olyan központi témája a zeneiség Vasadi kötetének.)

De ezt a zeneiséget újra és újra harangzúgás szakítja félbe: a „kalimpálás, az / az üde pontatlanság, / ahogy a harangnyelv / hol elérte, hol nem / a bronzköpenyt” (11) az *Ami volt, van* című versben; „a harang messzi kondulása” (13) a *Váltóláz*-ban; a harangok kondulása, csikorgó kongása a *Sárl Bódi és Héléne Dütoá idejében* stb. A harang motívuma végigvonul az egész kötetben: nem kerül elő olyan gyakorisággal, hogy

úgy éreznénk, végig a fülünkbe zúg, de a harangszó újra és újra felbukkan – figyelmeztet, megállásra készíti az olvasót, és emellett csalogat is, ahogy a misére hívó harangszó.

Valószínűleg szükség is van erre a meg-megújított hívogatóra, ugyanis a kötet végigolvasása során többször úgy érezhetjük: nem kifejezetten nekünk szólnak ezek a versek, nem mi vagyunk a legavatottabb értői ezeknek a költeményeknek – ezt a gondolatot annak ellenére is nehéz elhessegetni, hogy a *Góg* című vers biztosít: „Bizonyos, hogy / mindenkinek írok” (30). Ezért az idegenségérzetért elsősorban talán a rengeteg ajánlás a felelős: ahol egy kötetben ennyi versnek van külön címettje, ott egy idő után elbizonytalanodunk, tényleg nekünk szólnak-e ezek a versek, úgy érezhetjük, nem mi vagyunk az ideális olvasói ezeknek a szövegeknek. Ugyanennek az elidegenítő hatásnak a veszélye megbújik a kötet szellemiségében, gondolatiságában, témáiban is: hiszen ha egy költő hitről, humanizmusról és zenéről ír, óhatatlanul is abba a hibába eshet, hogy az avatatlanok számára nehezen érthető nyelven szólal meg. Ezért szerencsés, hogy a *Csönd születik* megtalálja azt a hangot, amelyet (kis túlzással talán) nemcsak a Beethoven-rajongók, hanem a zenei analfabéták, nemcsak a hívők, hanem a nem-hívők is érthetnek. Azt a hangot, amely lehetővé teszi, hogy a kötet verseit olvasva nem érezzük se nevetségesnek, se blaszfémianak, ha olyan szavak bukkannak fel egymáshoz közel, mint a „litánia” és a „tanga”. Így azt is könnyebben elfogadjuk, hogy nem mindenkihez ugyanabban a mértékben szólnak ezek a versek, van, akit jobban, van, akit kevésbé szólítanak meg – de, hogy mindenkit hívnak, az bizonyos.

1 Bartusz-Dobosi László, *Kimondani a kimondhatatlant*, Kortársonline.hu 2011. július 1., <http://www.kortarsonline.hu/2011/07/vasadi-peter-opal-beszed/1582>.